

Kurzus kódja: FLM-271:35

Kurzus címe: A modern amerikai gengszterfilm

Tanár neve: Pápai Zsolt

Kurzus időpontja, helye: Péntek, 14:00-15:30, -137

Kurzus típusa: Szeminárium

Kurzus leírása: A kurzuson az amerikai gengszterfilm történetét tekintjük át a II. világháborútól a nyolcvanas évek elejéig, azt a periódust tehát, amelynek során a klasszikus műfaj modernizálódási folyamaton megy át, és ennek folyományaképpen formai változásokat is átél.

Mivel a modern gengszterfilmek vizsgálata kizárólag a klasszikusok ismeretében lehet sikeres, a kurzus két bevezető órával indul, elsősorban – de nem kizárólagosan – azon hallgatók számára, akik nem ismerik ezeket a műveket, illetve kevésbé tájékozottak a klasszikus gengszterfilm ikonográfiája, stiláris megoldásai, jellegzetes konfliktusfajtái és hőstípusai, valamint műfaji keresztkapcsolatai terén.

A kurzus során kiemelt fontosságú lesz a műfajjal kapcsolatos tévhitek szemrevételezése, továbbá a gengszterfilm és a modern művészfilm viszonyának feltérképezése. A kurzuson a műfajelméleti, illetve formatörténeti fejtegetéseken túl intézmény-, politika- és társadalomtörténeti kitekintést is teszünk. Az egyes témák nem feltétlenül másfélórások: lesznek olyanok, melyekkel többet, és lesznek, melyekkel kevesebbet foglalkozunk.

A két bevezető órához három-három kötelező film tartozik, a továbbiakhoz egy-egy. Jelmagyarázat (az egyes címek mögött álló rövidítések feloldása): mf=magyar felirat; af=angol felirat; sz=magyar szinkron. Az első óra február 20-án lesz!

Témák

- 1. Bevezetés 1. A gengszterműfaj megszületése. A klasszikus amerikai gengszterfilm világgépe.**
- 2. Bevezetés 2. A klasszikus gengszterfilm a harmincas években. A klasszikus gengszterfilm sírfelirata: a Big Shot-film a harmincas évek végétől a negyvenes évek végéig. A Big Shot-film öröksége.**
- 3. A gengszterműfaj átalakulása a II. vh. alatt, és közvetlenül utána. Gengszterfilm és noir.**
- 4. Az ötvenes évek tendenciáinak társadalomtörténeti és politikátörténeti háttere. Gengszter és geng képeinek és viszonyának változásai.**
- 5. Heist és caper. Véletlen a gengszterfilmekben.**
- 6. Szindikátus-filmek. Gengszterfilm és thriller.**
- 7. Modernizmus és formarevizió a hatvanas–hetvenes években.**
- 8. Tematikus revízió a gengszterműfajban 1. A hatvanas évek revizionizmusának „revíziója” a hetvenes években.**
- 9–10. Tematikus revízió a gengszterműfajban 2. A *The Godfather* műfajtörténeti fordulata: a család–geng-oppozíció feloldása és vonakodó hős mítoszának destruálása.**
- 11. Gengszterek a margón. Alkutyák és 'loser-gangster'-ek a hetvenes években.**
- 12. Modern romantika: a rurális gengszterfilm a hetvenes években.**

Kurzus teljesítésének követelményei: A félév végén (az utolsó órán) zárthelyi dolgozatot kell írniuk a hallgatóknak, ezekben az órákon elhangzott információkra és a kötelező filmekre kérdeznek rá.

Kötelező és ajánlott filmek:

1. Bevezetés 1. A gengszterműfaj megszületése. A klasszikus amerikai gengszterfilm világgépe.

Kötelező filmek: Griffith: *The Musketeers of Pig Alley* (1912; kisjátékfilm) (af); LeRoy: *Little Caesar* (1931) (mf); Wellman: *The Public Enemy* (1931) (mf); Hawks: *Scarface* (1932) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Walsh: *Regeneration* (1915)

Ajánlott: Browning: *Outside the Law* (1920); Sternberg: *Underworld* (1927); Del Ruth: *Lady Killer* (1933); Van Dyke: *Manhattan Melodrama* (1934); Keighley: *G-Men* (1935); Curtiz: *Angels with Dirty Faces* (1938); Scorsese: *Boardwalk Empire* (2010) (tévésorozat: 101)

2. Bevezetés 2. A klasszikus gengszterfilm a harmincas években. A klasszikus gengszterfilm sírfelirata: a Big Shot-film a harmincas évek végétől a negyvenes évek végéig. A Big Shot-film öröksége.

Kötelező filmek: Walsh: *The Roaring Twenties* (1939) (mf); Walsh: *High Sierra* (1940) (mf); Huston: *Key Largo* (1948) (sz)

Kiváltképpen ajánlott: Walsh: *White Heat* (1949) (mf)

Ajánlott: Douglas: *Kiss Tomorrow Goodbye* (1950); Wilson: *Al Capone* (1959); Rosi: *Lucky Luciano* (1973)

3. A gengszterműfaj átalakulása a II. vh. alatt, és közvetlenül utána. Gengszterfilm és noir.

Kötelező film: Siodmak: *The Killers* (1946) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Wiles: *The Gangster* (1947)

Ajánlott: Tuttle: *This Gun for Hire* (1942); Negulesco: *Nobody Lives Forever* (1946); Lang: *The Big Heat* (1953); Lewis: *The Big Combo* (1955); Lerner: *Murder by Contract* (1958); Baron: *Blast of Silence* (1961)

4. Az ötvenes évek tendenciáinak társadalomtörténeti és politikátörténeti háttere. Gengszter és geng képének és viszonyának változásai.

Kötelező film: Huston: *The Asphalt Jungle* (1950) (sz)

Kiváltképpen ajánlott: Windust–Walsh: *The Enforcer* (1951)

Ajánlott: De Toth: *Crime Wave* (1954); Karlson: *Kansas City Confidential* (1952); Fleischer: *The Narrow Margin* (1952)

5. Heist és caper. Véletlen a gengszterfilmekben.

Kötelező film: Kubrick: *The Killing* (1956) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Fleischer: *Armored Car Robbery* (1950)

Ajánlott: Fitzmaurice: *Raffles* (1930); Milestone: *Ocean's Eleven* (1961); Yates: *The Hot Rock* (1972); Hill: *The Sting* (1973); Soderbergh: *Ocean's Eleven* (2001); Nolan: *Inception* (2010); Tarantino: *Reservoir Dogs* (1992); Mackendrick: *The Ladykillers* (1955); Dassin: *Rififi* (1955); Becker: *Touchez pas au grisbi* (1954); Dassin: *Topkapi* (1964)

6. Szindikátus-filmek. Gengszterfilm és thrill.

Kötelező film: Fuller: *Underworld USA* (1960) (af)

Kiváltképpen ajánlott: Polonsky: *Force of Evil* (1948)

Ajánlott: Curtiz: *Kid Galahad* (1937); Rossen: *Body and Soul* (1947); Haskin: *I Walk Alone* (1948); Fuller: *Pickup on South Street* (1953); Robson: *The Harder They Fall* (1956)

7. Modernizmus és formarevizió a hatvanas–hetvenes években.

Kötelező film: Boorman: *Point Blank* (1967) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Penn: *Mickey One* (1965)

Ajánlott: Altman: *Thieves Like Us* (1973); May: *Mikey és Nicky* (1976); Cassavetes: *The Killing of a Chinese Bookie* (1976); Coppola: *The Godfather Part II* (1974)

8. Tematikus revízió a gengszterműfajban 1. A hatvanas évek revizionizmusának „revíziója” a hetvenes években.

Kötelező film: Penn: *Bonnie és Clyde* (1967) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Milius: *Dillinger* (1973)
Ajánlott: Lang: *You Live Only Once* (1937); Lewis: *Gun Crazy* (1950);
Nosseck: *Dillinger* (1945); Witney: *The Bonnie Parker Story* (1958); Wilson: *Al Capone* (1959)

9–10. Tematikus revízió a gengszterműfajban 2. A *The Godfather* műfaj történeti fordulata: a család–geng-oppozíció feloldása és vonakodó hős mítoszának destruálása.

Kötelező film: McCutcheon: *The Black Hand* (1906; kisjátékfilm) (af); Coppola: *The Godfather Part I–II* (1972) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Corman: *The St. Valentine's Day Massacre* (1967) és Siegel: *The Killers* (1964)

Ajánlott: Milestone: *The Racket* (1928); Wellman: *The Hatchet Man* (1932); Del Ruth: *The Little Giant* (1933); Brown: *Blood Money* (1933); Jewison: *The Thomas Crown Affair* (1969); Aurthur: *The Lost Man* (1969)

11. Gengszterek a margón. Alkutyák és 'loser-gangster'-ek a hetvenes években.

Kötelező film: Toback: *Fingers* (1978) (af)

Kiváltképpen ajánlott: Scorsese: *Mean Streets* (1973)

Ajánlott: Scorsese: *It's Not Just You, Murray!* (1964); Kastle: *The Honeymoon Killers* (1969); Kubrick: *A Clockwork Orange* (1971); Aldrich: *The Grissom Gang* (1971); Flynn: *The Outfit* (1973); Yates: *Friends of Eddie Coyle* (1973); Peckinpah: *Bring Me the Head of Alfredo Garcia* (1973); Cassavetes: *Gloria* (1980); Hill: *The Driver* (1978)

12. Modern romantika: a rurális gengszterfilm a hetvenes években.

Kötelező film: Malick: *Badlands* (1973) (mf)

Kiváltképpen ajánlott: Ritchie: *Prime Cut* (1972)

Ajánlott: Mayo: *The Petrified Forest* (1936); Ray: *They Live By Night* (1948); Siegel: *Charley Varrick* (1973); Corman: *Bloody Mama* (1970); Peckinpah: *The Getaway* (1972); Hough: *Dirty Mary Crazy Larry* (1974)

Kötelező / ajánlott irodalom:

Kötelező irodalom:

Király Jenő: *A film szimbolikája. III/1. A kalandfilm formái.* Kaposvár–Budapest: Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Mozgóképkultúra Tanszék – Magyar Televízió Zrt., 2010. pp. 404–430.

1. Bevezetés 1. A gengszterműfaj megszületése. A klasszikus amerikai gengszterfilm világképe.

Sarris, Andrew: *Big Funerals: The Hollywood Gangsters, 1927–1933.* In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. pp. 85–96.

Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film.* Oxford–New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). pp. 3–28.

Shatz, Thomas: *Hollywood Genres. Formulas, Filmmaking, and the Studio System.* Boston–Burr Ridge–Dubuque–Madison–New York–San Francisco–St. Louis: McGraw-Hill, 1981. pp. 81–110.

2. A klasszikus gengszterfilm a harmincas években. A klasszikus gengszterfilm sírfeliratai: a Big Shot-film a harmincas évek végétől a negyvenes évek végéig. A Big Shot-film öröksége.

Shindler, Colin: *Hollywood in Crisis. Cinema and American Society 1929–1939.* London–New York: Routledge, 2005. pp. 113–135.

Mason, Fran: *American Gangster Cinema. From Little Caesar to Pulp Fiction.* London–New York: Palgrave Macmillan, 2002. pp. 63–71.

3. A gengszterműfaj átalakulása a II. vh. alatt, és közvetlenül utána. Gengszterfilm és noir.

Jarvie, Ian: *Knowledge, Morality, and Tragedy in The Killers and Out of the Past.* In: *The Philosophy of Film Noir* (ed. Conrad, Mark T.). Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky, 2006. pp. 163–185.

Durgnat, Raymond: *Paint It Black: The Family Tree of the Film Noir*. In: *Film Noir Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 1996. pp. 37–51.

Silver, Alain: *The Gangster and Film Noir: Themes and Style*. In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. pp. 291–322.

4. Az ötvenes évek tendenciáinak társadalomtörténeti és politikatörténeti háttere. Gengszter és geng képének és viszonyának változásai.

Mason, Fran: *American Gangster Cinema. From Little Caesar to Pulp Fiction*. London–New York: Palgrave Macmillan, 2002. pp. 97–119.

5. Heist és caper. Véletlen a gengszterfilmekben.

Dickos, Andrew: *Street with No Name. A History of the Classic American Film Noir*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky. pp. 112–121.

Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film*. Oxford–New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). pp. 186–195.

Burch, Noël: *A véletlen és funkciói*. In: *A kortárs filmelmélet útjai* (szerk. Vajdovich Györgyi). Budapest: Palatinus, 2004. pp. 229–248.

6. Szindikátus-filmek. Gengszterfilm és thrill.

Dickos, Andrew: *Street with No Name. A History of the Classic American Film Noir*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky. pp. 125–130.

Munby, Jonathan: *Public Enemies, Public Heroes. Screening the Gangster from Little Caesar to Touch of Evil*. Chicago–London: The University of Chicago Press, 1999. pp. 115–143.

Rubin, Martin: *Thrillerek. Kritikai áttekintés. Metropolis* (2007) no. 3. pp. 10–28.

7. Modernizmus és formarevizió a hatvanas–hetvenes években.

Kolker, Robert: *A Cinema of Loneliness. Penn, Stone, Kubrick, Scorsese, Spielberg, Altman*. Oxford: University Press, 2000. pp. 17–30.

Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film*. Oxford–New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). pp. 254–267.

Carney, Ray: *John Cassavetes filmjei*. Budapest: Osiris, 2001. pp. 261–332.

8. Tematikus revízió a gengszterműfajban 1. A hatvanas évek revizionizmusának „revíziója” a hetvenes években.

Pápai Zsolt: *Szabadság, szerelem, halál. A Bonnie és Clyde és a modern film. Apertúra* (2013) nyár. <http://uj.apertura.hu/2013/nyar/papai-szabadsag-szerelem-halal-a-bonnie-es-clyde-es-a-modern-film/#to-papai-szabadsag-szerelem-halal-a-bonnie-es-clyde-es-a-modern-film-n-2>

Pápai Zsolt: *Hollywood Kis Nagy Embere (Arthur Penn)*. *Filmvilág*, 2010/12. pp. 26–29.

Carr, Steven Alan: *From "Fucking Cops!" to "Fucking Media"*. *Bonnie and Clyde for a Sixties America*. In: Friedman, Lester D. (ed.): *Arthur Penn's Bonnie and Clyde*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. pp. 70–100.

Pye, Michael – Myles, Linda: *Mozi-fenegyerekek*. Gondolat, 1983. pp. 221–242.

9–10. Tematikus revízió a gengszterműfajban 2. A *The Godfather* műfajtörténeti fordulata: a család–geng-oppozíció feloldása és vonakodó hős mítoszának destruálása.

Ray, Robert B.: *A Certain Tendency of the Hollywood Cinema, 1930–1980*. Princeton: Princeton University Press, 1985. pp. 328–349.

Gerdaphé, Fred L.: *From Wiseguys to Wise Man. The Gangster and Italian American Masculinities*. New York–London: Routledge, 2006. pp. 21–42.

Leitch, Thomas: *Crime Films*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. pp. 103–125.

Fordham, Geoff: *A Study of Ambiguity: The Godfather and the American*

Gangster Movie Tradition. In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. pp. 165–180.

Clarens, Carlos: All in the Family: The *Godfather* Saga. In: *Gangster Film Reader* (eds. Silver, Alain – Ursini, James). New Jersey: Limelight Editions, 2007. pp. 107–115.

Shadoian, Jack: *Dreams and Dead End. The American Gangster Film*. Oxford–New York: Oxford University Press, 2003 (second ed.). pp. 268–274.

Malyszko, William: *The Godfather*. London: York Press, 2001.

Messenger, Chris: *The Godfather and American Culture*. Albany: State University of New York Press, 2002.

11. Gengszterek a margón. Alkutyák és 'loser-gangster'-ek a hetvenes években.

Martin, Adrian: Grim Fascination, *Fingers*, James Toback, and 1970s American Cinema. In: *The Last Great American Picture Show. New Hollywood Cinema in the 1970s* (eds. Elsaesser, Thomas – Horwath, Alexander – King, Noel). Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004. pp. 309–332.

12. Modern romantika: a rurális gengszterfilm a hetvenes években.

Bignell, Jonathan: A részlettől a jelentésig. A *Sivár vidék* és a mozgóképi artikuláció. *Apertúra* (2008) no.3. <http://apertura.hu/2008/osz/bignell>

Gustafsson, Henrik: *Out of Site: Landscape and Cultural Reflexivity in New Hollywood Cinema 1969–1974*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2008. pp. 107–131.

Davies, David: Terrence Malick. In: *The Routledge Companion to Philosophy and Film* (eds. Paisley, Livingstone–Plantinga, Carl). London–New York: Routledge. pp. 569–580.
